

من شهر دارم» در آینه حکمرانی شهری
بنیان‌های نظری تا الگوسازی

نویسندگان:

دکتر کاظم خزائی

دکتر سید علی حسینی

www.ketab.ir

مدرسنامه	:	خزایی، کاظم، ۱۳۶۷-
عنوان و نام پدیدآور	:	«من شهردارم» در آینه حکمرانی شهری: بنیان‌های نظری تا الگوسازی / نویسندگان کاظم خزایی، سیدعلی حسینی.
مشخصات نشر	:	تهران: شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، انتشارات، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	:	۱۳۵ ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	:	مطالعات تهران.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۶-۸۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۲۵
موضوع	:	شهرداری -- ایران Municipal government -- Iran سیاست شهری -- ایران Urban policy -- Iran شهرداری -- ایران -- مشارکت شهروندان Pavements, Asphalt -- RecyclingMunicipal government -- Iran -- Citizen participation
شماره افزوده	:	حمیمتی، سید علی، ۱۳۶۲ -
شماره افزوده	:	شهرداری تهران. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. انتشارات
رده بندی کنگره	:	JS۷۴۶۲/۲
رده‌بندی دیویی	:	۳۵۲/۱۶۰۹۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۹۶۸۰۲۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

«من شهردارم» در آینه حکمرانی شهری بنیان‌های نظری تا الگوسازی
 نویسندگان: دکتر کاظم خزایی، دکتر سید علی حسینی
 ویراستاری: صفحه‌آرایی و طراحی جلد: موسسه فرهنگی هنری نگاه نو تهران
 نوبت چاپ: اول ۱۴۰۳
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 بهاء: ۱.۷۳۰.۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۶-۸۴-۲
 ناشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
 کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.

انتهای خیابان خیام، مقابل مترو امام خمینی، پلاک ۹۵، ساختمان شماره ۲ شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
 کدپستی: ۱۱۱۴۶۶۶۱۱۱ تلفن: ۲۲۳۹۲۰۸۲
info.rpc@tehran.ir rpc.tehran.ir

۹.....	سخن معاون برنامه‌ریزی، سرمایه انسانی و امور شورا
۱۱.....	سخن نخست
۱۳.....	پیشگفتار
۱۵.....	بخش اول: بنیان‌های نظری «من شهردارم»
۱۵.....	مدیریت مشکلات شهری از طریق ایده‌های خلاقانه
۱۷.....	حس تعلق شهری
۱۹.....	فاصله قدرت و مشارکت اجتماعی
۱۹.....	نقش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی در مشارکت
۲۱.....	مشارکت اجتماعی
۲۳.....	تأملات جغرافیایی مشارکت
۲۷.....	مدل‌ها و سطوح مشارکت
۲۷.....	مدل نردبان آرنشتاین
۳۰.....	مدل مقیاس مشارکت عمومی
۳۰.....	مدل توانمندسازی شهروندان
۳۰.....	مدل دموکراسی مشارکتی
۳۱.....	مدل نردبان شکسته مشارکت
۳۵.....	طیف مشارکت عمومی انجمن بین‌المللی مشارکت عمومی
۳۶.....	چالش‌ها و محدودیت‌های مشارکت
۳۸.....	حکمرانی
۴۲.....	مدل‌های حکمرانی
۴۳.....	ابزارهای حکمرانی
۴۶.....	حکمرانی شهری
۴۸.....	حکمرانی خوب شهری
۵۰.....	حکمرانی همکارانه
۵۱.....	مدل‌های حکمرانی همکارانه
۵۸.....	مکاتب فکری حکمرانی همکارانه
۶۰.....	تفاوت حکمرانی مشارکتی با حکمرانی همکارانه
۶۲.....	حکمرانی محلی
۶۶.....	مکاتب فکری حکمرانی محلی
۶۸.....	حکمرانی مشارکتی
۷۱.....	مکاتب فکری حکمرانی مشارکتی
۷۳.....	انواع مدل‌های حکمرانی مشارکتی
۷۴.....	روش‌های حکمرانی مشارکتی
۷۸.....	بودجه‌بندی مشارکتی
۸۱.....	پورتو آگره؛ نمونه موفق بودجه‌بندی مشارکتی
۸۳.....	بودجه‌بندی جغرافیایی

۸۶	تفاوت بودجه‌بندی جغرافیایی و مشارکتی
۸۶	حکمرانی مشارکتی در شهرهای هوشمند
۸۸	روش‌های مدرن مشارکت اجتماعی
۸۹	ابزارهای دیجیتال در مشارکت اجتماعی
۹۰	«من شهردارم» در آینه حکمرانی
۹۵	بخش دوم: الگوی مطلوب «من شهردارم»
۹۵	الگوسازی «من شهردارم»
۹۷	ساختار الگوی پیشنهادی
۹۹	گام‌های کلیدی برای طراحی الگوی مطلوب «من شهردارم»
۹۹	گام اول: تحلیل وضع موجود
۱۰۱	گام دوم: طراحی چارچوب مشارکتی
۱۰۶	گام سوم: ایجاد ساخت‌های دیجیتال و ابزارهای نظرسنجی
۱۱۰	گام چهارم: تعیین پارچوب‌های سیاستی و قانونی
۱۱۵	گام پنجم: آموزش و توانمندسازی شهروندان
۱۱۹	گام ششم: پایش ارزیابی مردم
۱۲۱	گام هفتم: بازخورد
۱۲۳	دستورکار اجرای موفق «من شهردارم»
۱۲۵	منابع

۲۲	شکل ۱: مزیت‌های مشارکت اجتماعی
۲۳	شکل ۲: ریشه‌های مشارکت اجتماعی
۲۷	شکل ۳: تاملات جغرافیایی مشارکت اجتماعی
۲۹	شکل ۴: سطوح مشارکت بر اساس مدل نردبان آرنشتاین
۳۴	شکل ۵: نردبان شکسته مشارکت
۳۸	شکل ۶: محدودیت‌ها و چالش‌های مترتب بر مشارکت
۴۱	شکل ۷: مفاهیم موجود در حالت‌های حکمرانی
۵۰	شکل ۸: مدل مفهومی حکمرانی شهری
۵۲	شکل ۹: مدلی از حکمرانی همکارانه
۵۸	شکل ۱۰: چارچوبی برای حکمرانی همکارانه
۶۰	شکل ۱۱: مکاتب فکری حکمرانی همکارانه
۶۷	شکل ۱۲: مکاتب فکری حکمرانی محلی
۷۱	شکل ۱۳: مهم‌ترین برآیندهای حکمرانی مشارکتی
۷۳	شکل ۱۴: مکاتب فکری حکمرانی مشارکتی
۷۷	شکل ۱۵: روش‌های حکمرانی مشارکتی
۷۸	شکل ۱۶: مزایای حکمرانی شهری بر بستر مشارکتی دیجیتال
۷۹	شکل ۱۷: چارچوب مفهومی بودجه‌بندی مشارکتی
۸۱	شکل ۱۸: مدل مفهومی چرخه بودجه‌ای
۸۵	شکل ۱۹: اصول اساسی مپ شتر
۸۵	شکل ۲۰: مدل مفهومی فرآیند اجرایی Maptionnaire
۸۶	شکل ۲۱: ارتباط سطوح حکمرانی مشارکتی در شهرهای هرمنند
۸۷	شکل ۲۲: حکمرانی مشارکتی در شهرهای هوشمند
۸۸	شکل ۲۳: روش‌های مدرن مشارکت عمومی
۹۰	شکل ۲۴: ابزارهای دیجیتال در مشارکت عمومی
۹۳	شکل ۲۵: «من شهردارم» در آینه حکمرانی شهری
۹۸	شکل ۲۶: ساختار الگوی «من شهردارم»
۱۰۱	شکل ۲۷: گام اول (تحلیل وضع موجود) الگوی مطلوب «من شهردارم»
۱۰۶	شکل ۲۸: اصول طراحی چارچوب مشارکتی «من شهردارم»
۱۱۰	شکل ۲۹: الگوی طراحی ایجاد زیرساخت‌های دیجیتال و ابزارهای نظرسنجی «من شهردارم»
۱۱۵	شکل ۳۰: اصول تدوین چارچوب‌های سیاستی و قانونی «من شهردارم»
۱۱۸	شکل ۳۱: اصول آموزش و توانمندسازی شهروندان در «من شهردارم»
۱۲۱	شکل ۳۲: مراحل پایش و ارزیابی مداوم در «من شهردارم»
۱۲۲	شکل ۳۳: مراحل بازخورد در «من شهردارم»

۳۶	جدول ۱: طیف مشارکت عمومی IAP2
۴۵	جدول ۲: تفاوت ابزارهای حکمرانی نرم و سخت
۶۲	جدول ۳: تفاوت‌های کلیدی حکمرانی مشارکتی و حکمرانی همکارانه

سختن معاون برنامه‌ریزی، سرمایه انسانی و امور شورا

امروزه، حکمرانی شهری بدون مشارکت فعال و آگاهانه شهروندان، مفهومی ناقص و ناکارآمد است. مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری، نه تنها به تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی کمک می‌کند، بلکه دستیابی به راه‌حل‌هایی پایدارتر و جامع‌تر برای مدیریت شهری را نیز امکان‌پذیر می‌سازد. در این میان، «من شهردارم» به عنوان یک پلتفرم مشارکت شهروندی، رویکردی نوین برای بودجه‌بندی مشارکتی در شهر تهران ارائه می‌دهد که گامی مؤثر در جهت ارتقای شفافیت، پاسخ‌گویی و کارآمدی مدیریت شهری است.

کتاب «من شهردارم» در آینه حکمرانی شهری، نگاهی نظری تا الگوسازی بر آن است تا ضمن معرفی ابعاد نظری حکمرانی شهری، تجربیات حاصل از اجرای این رویکرد را تحلیل و به الگویی برای ارتقای کیفیت حکمرانی در شهرهای ایران و جهان تبدیل کند. بودجه‌بندی مشارکتی از طریق پلتفرم «من شهردارم»، نماد گامی بلند در راستای تقویت پیوند میان شهروندان و مدیریت شهری است؛ گامی که نتایج آن به بهبود کیفیت زندگی در شهر و افزایش اعتماد عمومی خواهد انجامید.

شهرداری تهران بر این باور است که بهره‌گیری از ابزارهای نوین مشارکت و الگوهای خلاقانه، همچون بودجه‌بندی مشارکتی، می‌تواند مدیریت شهری را از سطحی صرفاً اجرایی به عرصه‌ای مبتنی بر تعامل و همکاری سازنده ارتقا دهد. امیدواریم این کتاب، علاوه بر تبیین اهمیت این رویکرد، چراغ راهی برای توسعه سیاست‌ها و اقدامات مؤثرتر در حکمرانی شهری باشد.

از تمامی پژوهشگران، مدیران شهری و شهروندانی که در مسیر تدوین این اثر و تقویت این پلتفرم مشارکتی همراه بوده‌اند، صمیمانه سپاسگزارم.

مجید باقری

معاون برنامه‌ریزی، سرمایه انسانی

و امور شورای شهرداری تهران

شهر، جلوه‌ای از زندگی اجتماعی انسان‌ها و بستری برای تحقق آرزوها و رویاهای جمعی است. حکمرانی شهری، هنر و علمی است که به وسیله آن، نظم، پویایی و عدالت در شهرها تأمین شده و زندگی بهتر برای شهروندان فراهم می‌شود. این میان، شهرداری‌ها به‌عنوان بازیگران اصلی مدیریت شهری، نقشی بی‌بدیل در ایجاد تعادل میان نیازهای روزافزون شهروندان، منابع محدود و الزام‌های توسعه پایدار ایفا می‌کنند.

کتاب حاضر با عنوان «من شهردارم در آینه حکمرانی شهری» بنیان‌های نظری تا الگوسازی» تلاش دارد تا پلی میان مفاهیم نظری حکمرانی و تجربیات عملی مدیریت شهری ایجاد کند. این اثر، نه تنها نگاهی علمی و جامع به بنیان‌های حکمرانی شهری دارد، بلکه با ارائه الگوسازی‌های نوین، ابزاری مفید برای تصمیم‌گیران و مدیران شهری فراهم می‌آورد.

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، همواره در مسیر ارتقای دانش و توسعه ظرفیت‌های مدیریت شهری گام برداشته و این اثر نیز بخشی از تلاش‌های ما در این راستا است. امیدواریم این کتاب بتواند به‌عنوان مرجعی ارزشمند، چراغ راه مدیران شهری، پژوهشگران و علاقه‌مندان به حوزه حکمرانی شهری باشد. از تمامی نویسندگان، پژوهشگران و متخصصانی که با ارائه دیدگاه‌ها و تجربیات ارزشمند خود در تدوین این کتاب ما را یاری کرده‌اند، صمیمانه سپاسگزارم. امیدواریم این اثر بتواند در بهبود حکمرانی شهری و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان نقشی مؤثر ایفا کند.

علی شمسی‌پور
رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

حکمرانی شهری در دنیای امروز، صرفاً به معنای اداره شهرها توسط نهادهای رسمی نیست؛ بلکه به فرآیندی چندوجهی تبدیل شده است که در آن شهروندان نقش محوری ایفا می‌کنند. مشارکت اجتماعی به عنوان یکی از ارکان اصلی حکمرانی مدرن، فرصت‌های بی‌نظیری را برای بهبود کیفیت زندگی در شهرها و پاسخگویی به چالش‌های پیچیده شهری فراهم می‌آورد. با افزایش تراکم جمعیت، تغییرات اقلیمی، تنوع فرهنگی و اقتصادی، و گسترش نیازهای اجتماعی، مدیریت شهری نیازمند رویکردی است که نه تنها به نیازهای امروز پاسخ دهد، بلکه آینده‌ای پویاتر را نیز تضمین کند.

این کتاب با تأکید بر مفاهیم حکمرانی شهری و مشارکت اجتماعی، تلاش دارد تا بنیان‌های نظری و عملی یک مدل حکمرانی شهری را ارائه دهد که در آن شهروندان نه تنها به عنوان مخاطبانی منفعل، بلکه به عنوان شریکانی فعال در فرآیند تصمیم‌گیری و مدیریت شهری حضور دارند. مشارکت اجتماعی، اگر به درستی طراحی و اجرا شود، می‌تواند نیروی خلاق و پایداری را در حاکمیت شهری آزاد کند و ظرفیت‌های بالقوه افراد و گروه‌های مختلف را برای مواجهه با مسائل شهری به کار گیرد. از منظر حکمرانی مشارکتی، شهروندان با ارائه نظرات، ایده‌ها و حتی انتقادات خود، نقشی بی‌بدیل در طراحی و اجرای برنامه‌های شهری دارند. این نقش‌آفرینی، نه تنها حس تعلق و مسئولیت‌پذیری آنان را تقویت می‌کند، بلکه باعث شکل‌گیری راه‌حل‌هایی خلاقانه و بومی می‌شود که می‌تواند به طور مستقیم در رفع مشکلات شهری تأثیرگذار باشد. برقراری ارتباط مؤثر میان شهروندان و مدیران شهری، شفافیت در فرآیندهای تصمیم‌گیری و فراهم آوردن بستری برای گفت‌وگوی سازنده، از جمله عواملی است که به تقویت اعتماد عمومی و افزایش مشارکت مردم در توسعه شهر کمک می‌کند.

در این نوشتار، با بهره‌گیری از تجارب جهانی و تحلیل موارد موفق، الگویی ارائه شده است که نشان می‌دهد چگونه می‌توان با استفاده از مشارکت اجتماعی، حکمرانی شهری را از یک نظام سلسله‌مراتبی به یک فرآیند همکاری و مشارکتی تبدیل کرد. اصولی همچون عدالت اجتماعی، تنوع‌پذیری، شفافیت و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به عنوان محورهای این الگو مورد بررسی قرار گرفته‌اند. هدف اصلی این کتاب آن است که نشان دهد چگونه می‌توان با طراحی ساختارها و ابزارهای مناسب، مشارکت اجتماعی را به یک ارزش محوری در مدیریت شهری تبدیل کرد. از ایجاد فضاهای گفت‌وگویی محلی گرفته تا استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای جلب مشارکت عمومی، این کتاب راهکارهایی ارائه می‌دهد که می‌توانید مسیر توسعه شهری را متحول کنید. در نهایت، این اثر به دنبال آن است که الهام‌بخش مدیران شهری، پژوهشگران و فعالان اجتماعی باشد تا با استفاده از پتانسیل‌های انسانی و اجتماعی، شهرها را فراگیرتر، پایدارتر و انسانی‌تر بسازند. چرا که باور داریم آینده‌ای روشن برای شهرها، در گروی توانایی مردم در ساختن شهرهایی است که در آن هر شهروند، خود را بخشی از راه‌حل بداند و نقش خود را در ساختن آن‌ها بهتر ایفا کند.

کاسم حزان و سیدعلی حسینی

پاییز ۱۴۰۳